

Тищенко О. І.

асистент кафедри кримінального процесу
Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПОЛОЖЕННЯ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ПРИ ОБРАННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

1. Судове засідання при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою має відповідати принципам кримінального процесу. Особи, які приймають участь у даному судовому засіданні, мають специфічне процесуальне положення.

2. Аналіз чинного законодавства (ст. 1652 КПК) дозволяє класифікувати учасників розгляду подання про застосування до підозрюваного (обвинуваченого) запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на тих, участь яких є обов'язковою у такому судовому засіданні (прокурор, особа, щодо якої обирається цей запобіжний захід) та факultatивною (слідчий, захисник, потерпілий).

3. Деякі науковці піддають сумніву обов'язковість участі прокурора, посилаючись на відсутність практичної необхідності в цьому, оскільки прокурор перед направленням подання до суду вже дав на це письмово свою згоду. Вважаємо, що така позиція неминуче призведе до порушення принципу змагальності при розгляді даного питання. У судовому засіданні прокурор (слідчий) зобов'язаний обґрунтувати необхідність обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою шляхом наведення відповідних доказів, переконливих аргументів, і неможливість застосування іншого, більш м'якого запобіжного заходу.

4. Виходячи зі змісту ч. 5 ст. 1652 КПК участь захисника у судовому засіданні при розгляді подання органу дз-

нання, слідчого про застосування щодо підозрюваного (обвинуваченого) запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, не є обов'язковою. Нам здається, що безумовно сприяло б забезпеченню права кожного на свободу й особисту недоторканність формування практики обов'язкової участі захисника у судовому розгляді подання про обрання до підозрюваного (обвинуваченого) запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Виходячи з принципу змагальності кримінального процесу та рівності сторін (ст. 161 КПК України), оскільки законодавець визнає участь прокурора при розгляді судом подання про застосування щодо підозрюваного (обвинуваченого) запобіжного заходу у вигляді взяття під варту обов'язковою, то й участь захисника повинна бути обов'язковою, зрозуміло, за винятком відмови підозрюваного (обвинуваченого) від захисника. На даному етапі кримінального процесу зачіпаються істотні інтереси права підозрюваного, обвинуваченого на захист. Від того, наскільки судом буде об'єктивно й повно з'ясовано всі обставини, що мають значення для прийняття рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, значною мірою залежатиме й рівень користування підозрюваним, обвинуваченим своїм конституційним правом на захист.

5. Вважаємо, що у тих випадках, коли при розгляді подання про обрання підозрюваному (обвинуваченому) запобіжного заходу у вигляді взяття під варту явка у судове засідання запрошеного захисника неможлива, а від призначеного у порядку ст. 47 КПК захисника підозрюваний (обвинувачений) відмовився, суддя, роз'яснивши наслідки такої відмови, може розглянути це подання без участі захисника. Виняток складає ст. 45 КПК, яка передбачає випадки обов'язкової участі захисника у кримінальному процесі. Зрозуміло, що у таких випадках навіть при відмові

підозрюваного (обвинуваченого) від захисника, подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту не може розглядатися судом без його участі.

6. Закон не потребує обов'язкової участі у суді особи, у провадженні якої перебуває справа. Слідчий (особа, яка проводить дізнання) може не приймати участь у судовому розгляді, якщо прокурор не зобов'яже його з'явитися до суду та за його дорученням обґрунтувати подання. Зобов'язати особу, у провадженні якої перебуває справа, бути присутнім на судовому розгляді при обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту може і суддя, оскільки, згідно ч. 5 ст. 1652 КПК у разі потреби суддя бере пояснення в особи, у провадженні якої перебуває справа. Іншими словами, участь осіб, у провадженні яких перебуває справа, направлена на більш детальне і аргументоване обґрунтування заявленого подання.

7. На практиці виникають ситуації, в яких слідчий відмовляється від підтримання заявленого подання, а прокурор наполягає на його підтриманні. КПК не передбачає рішення такого спірного питання. Рішення про взяття особи під варту слідчий не може приймати самостійно, бо необхідна згода прокурора. Тому слідчий, на нашу думку "зв'язаний" підписом прокурора і тому не може самостійно прийняти рішення про відмову від подання або якщо слідчий і прийняв це рішення, то процесуальних наслідків воно не тягне.

8. Не регламентована законом і участь потерпілого при вирішенні питання про взяття підозрюваного (обвинуваченого) під варту. Вважаємо, що потерпілий повинен бути обов'язковим учасником судового засідання при розгляді питання про обрання до особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, коли він має відношення до фактів, на підставі яких обирається цей запобіжний захід. При цьому

участь потерпілого може мати прояв у доказуванні факту реальності загрози його життю, здоров'ю тощо, яка надходить від підозрюваного (обвинуваченого).

9. За змістом статей 1652 та 1653 КПК, розглядаючи подання про обрання запобіжного заходу у виді взяття під варту, суддя повинен допитати підозрюваного (обвинуваченого) після доставки до суду. Чинним кримінально-процесуальним законодавством не передбачено заочне обрання такого запобіжного заходу, як взяття під варту, тому розгляд такого подання за відсутністю підозрюваного (обвинуваченого) є суттєвим порушенням вимог кримінально-процесуального закону. Слід відмітити, що з проведеного аналізу практики видно, що судді суворо дотримуються вимоги закону щодо забезпечення особистої присутності підозрюваного (обвинуваченого).

Малихіна Н.С.

молодший науковий співробітник
сектору дослідження проблем
судової діяльності Інституту
вивчення проблем злочинності
Академії правових наук України

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЛЕЖНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Кожна демократична держава, яка визнає пріоритет прав та законних інтересів людини, повинна дбати про створення у правовому полі реальних умов для їх реалізації. Одним з таких правових механізмів можна назвати вимогу процесуального закону щодо гласності та відкритості судового розгляду, а також прилюдного (публічного) проголошення рішення суду.